

TEATRUL SPONTANEITĂȚII

ELENA BECA

The theater of spontaneity is the place where the human community is testing the reality of their own lives. It is a post-cartesian "knowing yourself" within the spirit of the XX century. Confirming the individuality through imparting experience within the group, the theater of spontaneity contributes at the building of the individual from the exterior to interior, the group becoming the garrant in defining reality.

Psihodrama clasică sau forma ei catartică¹ a izvorât din teatrul spontaneității condus de J.L. Moreno la Viena în primele decenii ale secolului nostru.

Prima scenă pentru teatrul spontaneității au fost grădinile publice vieneze, unde Moreno povestea în mijlocul grupurilor de copii.

Experiențele cu teatrul spontaneității au început în 1911, într-un teatru pentru copii. Primele experimente se bazau pe spontaneitatea unui singur actor. Constatându-se existența unui număr mare de dificultăți, această primă formă experimentală a început să fie analizată, concluzia finală fiind că pentru un astfel de spectacol cu o singură persoană sînt suficiente instinctul și intuiția acesteia.

Pentru jocul mai multor persoane este nevoie de o spontaneitate planificată, susținută, reprezentarea scenică fiind deja o problemă socială.

Între anii 1921 și 1923, Teatrul vienez al spontaneității (Das Stegreiftheater), își propune să schimbe caracterul evenimentelor teatrale. Urmău să fie eliminați dramaturgul și piesa scrisă. Participanții la reprezentație trebuiau să fie actori, evenimentul trebuia să aibă un caracter creator și să se desfășoare spontan în tot ceea ce însemna acțiune, motive, cuvinte, rezolvarea conflictelor. De asemenea, scena veche urma să fie înlocuită cu una deschisă, mult mai mare și mai asemănătoare cu spațiul obișnuit al vieții.

Teatrul "spontaneității sută la sută", cum îi plăcea lui Moren să-și numească invenția, a constituit o importantă contribuție în dezvoltarea teoriei spontaneității, a tehnicii jocului scenic și a comunicării interpersonale.

Teatrul spontaneității este un loc în care comunitatea oamenilor testează realitatea propriei vieți. El este în spiritul secolului XX, un "cunoaște-te pe tine însuși" postcartezian. Într-o distribuție incluzînd întreaga audiență se presupune că nimeni nu va fi doar văzut sau ascultat, ci toți interacționează într-o lume a fanteziei tuturor. Spontaneitatea este "the locus of the self" (locul sinelui). Ea presupune deviația de la legile generale și este

¹ Elena Beca, *Ideea de calitate a vieții în principiul psihodramei*, în *Calitatea Vieții*, nr. 1-2, 1992.

matricea creativității. Creșterea spontaneității este similară cu expansiunea individualității. Originea, realizarea și creșterea individualității sînt miezul preocupărilor lui Moreno.

În calitate de producător de frumos, teatrul spontaneității, ca sferă a libertății, se deosebește de orice producție estetică avînd ca rezultat separarea produsului de creatorul său ca în pictură, muzică, sculptură. Această separare reprezintă o alienare pe care Moreno vrea să o depășească. Mai multă alienare vede el în teatrul propriu-zis, care sub forma rolului scris impus individualității actorului îl obligă pe acesta la înlocuirea propriei simțiri cu ceva din afara lui.

Intenția lui Moreno este să facă să clocotească în "aici și acum" însăși individualitatea actorului care, fără să se despartă de performanța lui artistică, o produce spre însăși bucuria și libertatea lui.

Acest tip de activitate se numește *metapraxie*. Metapraxia este locul unei lumi potențiale. Conținutul metapraxiei sînt numai procesele de creație și el constă în manifestări speciale al nonexistenței. Metapraxia opune realitate și iluzie. Ea se constituie ca alternativă la lumea reală. În acest sens Moreno precizează: "Metapraxia este locul în care întrebării eterne despre libertatea voinței i se răspunde adecvat"².

Principiul dramatic al teatrului spontaneității este prezentarea lucrurilor ca petrecîndu-se în chiar momentul producției scenice. Întreaga operă de artă se petrece în fața ochilor într-o secvență nemaiîntîlnită: ideea, conceperea și desemnarea locului, distribuirea rolurilor și metamorfozarea actorilor.

Regizorul are un rol esențial. El este un agent activ care confruntă pe actori cu o idee a sa și îi pregătește pentru realizarea imediată a ei. Acest regizor poate deveni pe parcursul spectacolului un actor care își asumă și conducerea spectacolului.

Teatrul spontaneității devine un laborator psihotehnic. Situația reprezentată pe scenă devine o situație test. Materialul observației rezultat din aceste experiențe poate fi utilizat ca material de diagnoză și interpretare privind spontaneitatea actorilor.

Concluziile sînt foarte prețioase în studiul tacticilor adoptate de indivizi în situații surprinzătoare, putînd pune în evidență flexibilitatea sau rigiditatea acestora în fața unor incidente pe care nu le pot evita în viață. A apărut ca evident faptul că în condițiile unei înalte organizări culturale și tehnologice se manifestă o alarmantă imobilitate în gîndire și acțiune în situațiile neprevăzute.

În teatrul spontaneității spectacolul fiind liber, nepremeditat regizorului și actorilor, care joacă sub conducerea lui, li se oferă șansa să găsească soluții la o mare diversitate de situații test. Rezolvările ar putea contribui la creșterea resurselor și capacităților indivizilor de a răspunde insolitului existenței. S-ar putea vorbi chiar de o antrenare a indivizilor în vederea trecerii unor astfel de situații.

Una dintre cele mai strălucite aplicații ale teoriei privitoare la spontaneitate și creativitate rezultate din teatrul spontaneității este cea în domeniul relațiilor interpersonale.

Scopul creativității interpersonale este dublu: a fi productiv și prezent social în primul rînd și apoi a fi receptiv pentru productivitatea altuia. Comunicarea între actorii spontani necesită un suport elaborat. Cea mai bună metodă de a o realiza este încălzirea atmosferei de grup (warm up) printr-o activitate comună. Ulterior, acțiunea (reprezentarea)

² J.L. Moreno. *Theatre of Spontaneity*, Pensilvania, Beacon House, 1983, p.8.

se poate desfășura fie sub conducerea unui regizor, fie fără acesta. Spontaneitatea se desfășoară în timp. Fiecare rol începe și se sfârșește într-un mod natural, cu gesturi și acțiuni care însoțesc cuvintele. Antrenamentul comun conduce pe participanți la o anticipare a sentimentelor și gesturilor partenerilor. Se produce o comunicare extinsă, într-un sens nou, pe care Moreno o numește *medial understanding*.

Sensul acestui mare experiment este de a duce procesul învățării dincolo de etapele I și II ale experimentării realității așa cum apar ele în teoria învățării a lui Gregory Bateson³, respectiv protoînvățarea care caracterizează găsirea simplă a unei soluții la o problemă, și deuteroinvătarea care este o schimbare progresivă în ce privește rata protoînvățării. Moreno caută să conducă pe indivizi la etapa a III-a a învățării care presupune o profundă reorganizare a însăși personalității. În această încercare metacomunicarea sau comunicarea nonverbală joacă un rol deosebit. În teatrul spontaneității limbajul corpului, gestica, mimica au un rol important pentru exprimarea actorului care este una cu creația sa.

Depășirea etapei a II-a a învățării are ca scop întărirea sentimentului de securitate ontologică, de încredere în individualitatea proprie.

Teatrul spontaneității oferă șansa desfășurării libere a individualității într-un mediu social protector, în care totul e "sharing". Împărtășirea experienței proprii și înțelegerea vieții prin ceilalți întărește individul în interioritatea sa. Această zidire merge din exterior, dinspre grup, spre interiorul individului. Grupul devine garantul definiției realității individuale.

³ G. Bateson, *Steps to an ecology of mind*, New York, Ballantine Book, 1972, p. 279-306.